

BİR MÜTTEFİKLİK PARADOKSU: TÜRKİYE- NATO İLİŞKİLERİNDE RASYONALİTE VE İDEOLOJİK BİRLİKTELİK

Kampanyası boyunca Donald Trump'ın hemen her konuşmasında öne çıkardığı "Önce Amerika" (America's First) söylemi, ABD'nin yeni dönemde küresel meseleler yerine kendi çıkarlarını önceleyeceği bir dış politika anlayışına geçişin sinyalini açıkça veriyordu. Nitekim o gün geldi çatı, Trump yönetimi Oval Ofis'i devraldı.

Batuhan Bozkurt

Beklenildiği gibi yeni yönetim, dış politikada sürdürülen müdahaleci bir yaklaşımdan daha izolationist bir tutuma geçiş yaptı ve NATO müttefiklerini yakından ilgilendiren iki aksiyon aldı. İlk olarak Ukrayna'ya yapılan askeri ve mali yardımları azaltarak Rusya ile diplomatik bağların tekrardan tesis edilmesinin önünü açtı. İkinci olarak, ABD'nin Avrupa güvenliğinde daha fazla aktif rol almayacağını beyan etti. Trump yönetimi, Ukrayna'da yaşanan çatışmanın ABD'nin değil Avrupa kıtasının bir güvenlik sorunu olması sebebiyle Avrupalı devletlerin kendi imkanlarıyla baş etmesi gereken bir mesele olduğunu savunuyor.

ABD'deki bu paradigma değişiminin tek sebebi ise iç politika dinamikleri değil. Trump, ABD çıkarları için öncelikli tehdit teşkil eden Çin ile Pasifik'te yaşanan jeopolitik gerilimi incelemiş durumda. Dış politika çerçevesinde Avrupa güvenliğinde daha fazla rol almak istememesinin

¹ Batuhan Bozkurt, TESAM Dış Politika Kürsü Direktörü.

temel sebebi olarak Pasifik'te yaşanan gerilime daha fazla kaynak ayırabilme niyeti gösteriliyor. Bununla beraber ABD, Avrupa'dan çekilerek Çin'in stratejik ortağı Rusya'yı Pasifik'te başlayacak potansiyel bir çatışmadan uzak tutma niyeti de güdüyor. Avrupa güvenliği üstünden baskılamak yerine ABD, Avrupa'da Rusya için "daha fazla engel teşkil etmeyerek" Rusya'nın Avrupa'da aradığı koşulları sunmuş oluyor ve bu hamle ile Rusya-Çin stratejik ortaklığını bozunuma uğratmayı amaçlıyor. ABD politikasında yaşanan bu değişimler ise NATO'da ciddi bir güç vakumlanmasına yol açmış durumda ve NATO'nun büyük ağırlığını oluşturan Avrupalı müttefikler bir gü-

venlik endişesi içerisinde. Hiç şüphesiz, Avrupa'nın bu endişede olmak için geçerli sebepleri var.

Avrupa'nın endişeli olmak için geçerli sebepleri

Öncelikle Avrupa askeri harcamaları ve savunma sanayisi yatırımları Soğuk Sa-

vaş'ın bitiminden beri, herhangi bir güvenlik endişesi taşınamaması ve ABD ile sıkı bir savunma ittifakında olması sebebiyle, minimum düzeyde tutuluyor ve savunma için harcanması gereken bu bütçe "barış temettüsü" (peace dividend) olarak diğer harcama kalemlerine aktarılıyor. Ancak Avrupa ülkelerinde savunmadan kesilen bu bütçe, kıtanın savunma altyapısının zayıflamasına ve kıtayı savunmasında savaşa hazır bir ateş gücünün bulunmamasına sebep oldu. Farklı analizlere göre ise Avrupa'nın askeri kapasitesini işler seviyeye çıkarması ise 3 ila 7 yıl sürecektir.

Diğer taraftan ise NATO ülkelerine bölgede temel tehdit unsuru olan Rusya ile NATO arasında "tampon bölge" görevi gören Ukrayna'da savaş Rusya'nın lehine ilerliyor ve bu 3 yıllık süreçte yaptırımlar ve savaşın yıpratıcılığı Rus ekonomisine kısıtlı ve telaf edilebilir bir etki yarattı. Uygulanan ekonomik ambargolar ve uluslararası yaptırımlar Rus ekonomisinin savaşı sürdürebilmesine engel olamamış ve Rusya ekonomik performansını belli bir seviyede tutmayı başaramamış durumda. Ukrayna savaşının kazanılması durumunda Rusya, direncini korumuş ekonomik altyapısı ve savaş tecrübesi olan ordusu ile Avrupa için daha da somut ve doğrudan bir tehdit haline gelecektir.

NATO partnerleri için potansiyel kazanımlar

Bu karamsar tabloda, halihazırda bir

NATO müttefiği olan Türkiye, Avrupa savunma altyapısını tekrar kuruncaya kadar kıtanın güvenlik açığını telafi edici bir rol üstlenebilir. Türkiye NATO'nun en büyük ikinci kara ordusu, denizde yaptığı atılımlar ile Akdeniz'in en önemli deniz kuvvetlerinden biri ve savaş tecrübesi olan bir askeri güç olarak bölgenin en etkin aktörleri arasında. Askeri kabiliyetlerinin yanısıra Türkiye'nin en önemli jeostratejik enstrümanlarından biri olan boğazlar, en az ateş gücü kadar caydırıcı bir diğer faktördür. İstanbul ve Çanakkale boğazlarının Rusya için askeri ve lojistik açıdan kapanmasının tedarik zincirlerinde yaratacağı bozunum Rusya'nın potansiyel bir savaşı uzun vadede sürdürebilmesinin önünü kesecek en önemli etkenlerden olacaktır. Boğazların sağlayacağı coğrafi üstünlüğün somut etkilerini kısmi olarak olsa da Ukrayna Savaşı'nda görmek mümkün: Montrö Anlaşması'na dayanarak Türkiye'nin Rus askeri gemilerinin Karadeniz'den çıkmasını engellemesi savaş boyunca Rusya üstünde önemli bir baskı unsuru oluşturmuştur.

Savunma tedariği açısından da Türkiye, yükselişini sürdüren savunma sanayisi ile AB'nin kısa ve orta vadeli savunma ihtiyaçlarına önemli ölçüde karşılayabilecek kapasiteye sahiptir. Türkiye'nin 7 milyar doları geçmiş olan silah ihracatının önemli bir kısmı Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerine yapılıyor. Yaklaşan güvenlik tehdidi ve alınması gereken önlemlerin aciliyeti düşünüldüğünde Tür-

kiye, özellikle gelişmekte olan Avrupa lkelerinin savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında yüksek üretim kapasitesi ve dinamik savunma sanayisi sayesinde önemli bir rol oynayabilir.

Türk savunma sanayisinin lokomotiflerinden birini oluşturan taktik dronelar ve İHA/SİHA teknolojisi Avrupa savunmasında kilit bir görev üstlenebilir. Drone teknolojisi, küresel çatışmaların hemen hepsinde askeri hava-kara stratejilerinin vazgeçilemez bir bileşeni haline gelmiştir. Bu bağlamda sahada test edilip Rus askeri unsurlarına karşı önemli başarılar elde etmiş Türk droneleri NATO lkelelerinin bölgesel savunma stratejilerinde önemli enstrümanlardan biri olabilir.

Yüksek teknolojik askeri platformlara karşı ciddi bir stnlkler kurabilen dronelerin en önemli avantajlarından birisi de hızlıca üretilebiliyor ve taktiksel olarak kolaylıkla feda edilebiliyor olması. Ancak bu avantajlardan faydalanabilmek adına düşük üretim maliyeti ve platformların sahaya hızlıca tedarik edilmesi şart. Bu açıdan yüksek üretim kapasitesi ve rekabet fiyatlarıyla Türkiye, Avrupa için önemli bir stratejik değer. Seri retimdeki yapısal avantajlarının yanısıra dronelerin Türkiye’de üretilmesi lojistik açısından da iki önemli avantaj sağlayacaktır: Üretilen dronelerin Türkiye’den Avrupa kıtasına sevkiyatı denizaşırı bir tedarikçiden temin edilmesine göre çok daha zahmetsiz ve son derece güvenli. Bu jeopolitik avantaj ve yıllardır sürdürülen ithalat ihracat ilişkileri sebebiyle Türkiye-AB arası oturmuş sevkiyat pratikleri üretilen platform ve mühimmatların verimli bir şekilde sahaya ulaştırılmasında avantaj sağlayabilir. İkinci olarak dronelar gibi çok sayıda kullanılıp fazlaca zaiyat verilen verim-maliyet bir savunma aracının kullanımının sürdürülebilir olması için maliyetin olabildiğince düşük tutularak sevkiyatının gerçekleş-

tirilebilmesi gerekiyor, bu açıdan Türkiye lojistik maliyetinde de fiyat avantajı sağlayabilecek uygun bir üretim alanı olarak öne çıkıyor.

Askeri katkılarının yanında Türkiye, NATO’nun gövdesini oluşturan AB lkelerinin sürdürülebilir ilişkiler kurmakta zorlandığı Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya’da da ekonomik, diplomatik ve stratejik bağlar oluşturmaya başarmış durumda. Türkiye’nin bölgesel köklü ilişkileri, Batılı aktörlerin nüfuz etmekte zorlandığı bu bölgelerde Türkiye’yi NATO ve Küresel Güney lkeleri arasında önemli bir “aracı” yapabilir. NATO partner ülkelerinin faydalanmak istediği değerli mineraller ve enerji kaynaklarına erişimi, Çin-Rusya etkisinin bölgelerde kırılmasını Brüksel ya da Washington değil, Ankara sağlayabilir.

Türkiye için potansiyel kazanımlar

Hiç şüphesiz bu stratejik ortaklık Türkiye için de önemli kazanımlar barındırıyor. Savunma alanında AB-Türkiye arasında yapılacak bir iş birliği, çözüme kavuşturulamayan AB tam üyelik süreci, Kıbrıs krizi gibi anlaşmazlıklar üstünde uzlaşılması adına Türkiye için önemli bir fırsat penceresi sunuyor. Bu diplomatik kazanımların yanında savunma iş birliğinin kendisi de Türkiye için önemli kazanımların yolunu açabilir. Güvenlik endişeleriyle savunma harcamalarını çok ciddi oranlarda artırmaya hazırlanan AB lkeleri, 450 milyonluk nüfusu ve dünyanın en büyük ikinci GSYH’si ile her ülkenin ihracat yapmak isteyeceği bir müşteri. Bu açıdan Türk savunma endüstrisi ihracat alanını Avrupa’ya doğru genişletilebilir ve ihracat hacmini ciddi anlamda artırabilir.

Savunma alanında iş birliği kapsamında Türkiye’nin üretim kapasitesinden faydalanmak isteyen Avrupalı partnerlerden gerçekleştirilecek teknoloji trans-

ferleri, Türk savunma endüstrisinin orta teknolojili platform üretiminden yüksek teknolojili platform üretimine geçişin önünü açabilir. Türk savunma endüstrisinin ihracat anlaşmalarının AB ülkeleri tarafından alt parça lisans hakları aracılığıyla bloklanması, Türkiye savunma ihracatını engelleyen başlıca faktörlerden biri. Yapılacak savunma anlaşmaları çerçevesinde lisanlı alt parça bulunduran platformların ihracatının önünün açılması, Türk savunma endüstrisinin sadece Avrupa'da değil, küresel çapta bir sıçrama yapmasını da sağlayacaktır.

NATO-Türkiye İdeolojik Uyuşmazlığı

Ne var ki, iki taraf için de kazanım sağlayacak NATO-Türkiye iş birliğinin derinleştirilebilmesi için NATO üyesi olan AB ülkelerinin birkaç sebepten dolayı, bir perspektif değişimine ihtiyaç duymakta. Avrupalı liderlerin- en azından kısa vadede- Türkiye'nin Batılı değerleri benimsemiş bir liberal demokrasi olacağı illüzyonundan çıkması ve Türkiye ile iş birliklerini daha realistik bir yaklaşımla sürdürmeleri gerekiyor. Türkiye ile bağların kuvvetlendirilmesinde ideolojik fikir birliğinin bir şart olarak aranması, potansiyel kazanımların kaçırılmasına sebep oluyor. İdeolojik birliktelik aramak yerine ulusal çıkarların öncelenmesi, iş birliğinin güçlendirilmesi ve iki taraf arası gerilimlerin azaltılması için ön şart.

İkinci olarak Türkiye, kendini NATO'ya tam bağımlı bir aktör gibi değil, bağımsız dış politika yapabilen bir oyun kurucu olarak pozisyonlandırmaya çalışıyor. Diğer NATO liderlerinin Türkiye'den beklediği "tam teslimiyeti" görememesi çoğu durumda ilişkilerin gerilemesine sebebiyet veriyor. Ancak NATO ülkeleri tarafından Türkiye'nin sürdürmek istediği stratejik otonomi çoğu durumda rahatsızlıkla karşılanırsa da, Avrupalı liderler

Rusya'nın bölgedeki agresif politikalarını dizginleyen en önemli faktörlerden birinin Türk dış politikasındaki bu otonomi olduğunu görmeli. Bugüne dek Rusya'nın Karadeniz ve Suriye'deki yayılmacı politikalarının sınırlandırılmasında belirleyici olan unsur, NATO'nun Türkiye'ye atfettiği rol değil; Türkiye'nin benimseydiği özgün dış politika doğrultusunda şekillenen 'Rus nüfuzunu sınırlandırma stratejisi' olmuştur.

Sonuç

ABD'nin dış politikada yaşadığı keskin paradigma değişimi, uzun yıllardır savunma altyapı yatırımlarını minimum seviyede tutmuş Avrupalı ülkeleri ciddi bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Savunma yatırımlarının artırılıp sonuç vermesi ise zaman alacaktır. Avrupa savunmasındaki bu zaafiyet giderilene kadar Türkiye, AB için etkili bir savunma partneri olma potansiyeline sahiptir. Savaş tecrübesi ve yükselen Türk savunma sanayisi, yapılacak iş birliği ile AB ülkelerine savunma altyapısını toparlamak için zaman tanıyabilir.

Öte yandan bu savunma iş birliği, diplomatik tikanıklarda kazanım sağlamak ve savunma sanayisinin uluslararası rekabet gücünü bir üst seviyeye taşımak için Türkiye adına önemli stratejik avantajlar sağlayacaktır. Ancak iki taraf için de önemli kazanımları barındıran bu partnerliğin hayata geçirilebilmesi için NATO liderlerinin yaklaşımlarında değişime gitmesi gerekiyor. Türkiye ile çıkarlar düzleminde anlaşmak yerine ideolojik birliktelik aramak derinleştirilecek bağların önünde engel teşkil ediyor ve tarafların değerlendirebileceği ekonomik, siyasi ve askeri fırsatları kaçırmasına sebep oluyor.